

tehtanje nepoužite hrane v želodci (malinčku) je pokazalo, da so živali ob naglih premembah menj redilnih suovi použivale nego poprej. Pravilo in vodilo torej je: krmo mladim kokošim prav polagoma menjavati. Vsaka nagla prememba slabo vpliva na rast, to tem bolj, čim pogosteje se menjava. Od tega pravila odstopiti kaže le v boleznih, katerim je kriva slaba, škodljiva hrana.

* **Strnišča treba podorati.** Čudno se mora zvedenemu človeku zdeti, da se za umno ravnanje s strnišči ljudje tako malo brigajo. Dobre žetve so zavisne od dobrega obdelovanja zemlje, t. j. da se odpravi plevel, skrbi za prst, kar je najlaže, ako se s strniščem prav ravna. Navadno puščajo strnišča, kakeršna so, do jesenskega, čestokrat celo do spomladanskega oranja. To pa slabo vpliva na zemljišče. Solnce je izžge, dež izpere da postane zemlja podobna trdi skorji. V njem shranjene dobre tvarine se v vročini hitro razkrojijo in po izgube, in tako prst oslabi. Izpadlo plevelno seme ne cimi, v zemlji zaostale koreninice in rastline se ne posušijo in tudi ne strohne. — Vsemu temu se odpomore, če strnišče, ako le mogoče, hitro po žetvi plitvo podorjemo in povlačimo. Zemljišče dobi tenko, rahlo odejo, pomešano s plevelnimi ostanki in strniščem. Takšna plitva podoratev ugaja posebno slabim njivam, ker po njih se le po malem trava zarasča. Težko zemljo pa tudi kaže precej podorati, ker sicer postane pretrda, dobi skorjo, in delo je potem jako težavno. Podorano strnišče moramo povlačiti. Če pa tako podorano in povlačeno njivo kmalu potem dež izpere in zemljo zbije, treba zopet povlačiti.

* **Medlega konja** lahko kmalu podebeliš, ako je seveda drugače zdrav, če ga nekaj časa krmiš z zdrobljenim in nekoliko osoljenim ovsom in mu daješ na dan po kakega pol kilograma lanenih prg (preš).

* **Od kraka (štihbajn ali špat) zdravijo konje** v Ameriki neki z najboljšim uspehom s tem le mazilom: 175 delov joda, 1500 delov kafre, 250 delov rožmarinovega olja, 3000 delov terpentinovega olja, 500 delov petroleja in 6000 delov špirta.

* **Z zmrzlo pšenico** so naredili v severni Ameriki poskušnje glede njene kaljivosti. Te poskušnje so pokazale, da tudi najsilnejši mraz tako rekoč ne vpliva prav nič na kaljivost pšeničnega zrna.

* **Nekaj besedi o izberi poslov.** 1.) Ne jemlji nikdar posla, ki zabavlja na svojega zadnjega gospodarja. Ta posel bode tudi tebe opravljal. 2.) Ne jemlji nikdar v službo človeka, ki hoče vze znati. Tak človek malo ali pa nič ne razume. 3.) Posel, ki si uže naprej izgovori, kaj bode delal in česa ne, ni za nič. — Ako si se oziral na vse to, pa ne pokvari dobrega posla s tem, da mu vse zaupaš.

Podučne stvari.

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

(Dalje.)

145.

Obraz pouličnega življenja. Meeting. K. Mauch.
V New-Rushu 1873.

Tu se drvi tolpa črnih delavcev. Videti jim je, da so došli v dotiko z Evropejci. Začenjajo se sramovati svoje golote. Malo cap jim vendar visi na životu: ponošena vojaška suknja, in na glavi čaka s peresi. Tam stoji tolpa Kafrov, ki so bili došli z daljuega severa. Kultura jih še ni oblizala. Hodijo popolnema goli, samo spredaj in zadaj jim visi kosec kože. Kedar gredó na delo, prepevajo narodne svoje pesni. Dolgo ne strpe pri delu. Navadno delajo toliko časa, da si zaslužijo puško in strelivo, potem se vračajo veseli vsak v svojo vas. Da bi preje dobili denarja za puško, kradejo demante, zato je treba ostro paziti nánje. Ali beda, kedar bodo ta plemena dovelj orožena, kedar se vzdignejo na tlačitelje svoje!

Mene poznajo vsi Kafri cele kopanine. Tako star mož kakor jaz ne dela tu nobeden, pa tudi toliko kot jaz ne dela sploh noben digger. Kafrom sem toraj znamenita oseba, in nazivajo me „stari gospod.“ Zbijam nedolžne šale ž njimi, da se smejajo, zato me imajo tako radi. Ako je pa kater naroden, priložim mu brez vsega pomisleka par zaušnic, zato se me tudi bojé. Spoznavajo pa, da so potrebni zaušnic. Mnogi, ki prihajajo s severa, zveselé se ko me ogledajo, ponašajo se, da so me videli v svojem kraju, ko sem pred par leti potoval po njihovej domovini, vzlasti ob reki, ki jej velé Limpopo.

Delavcev imamo sedaj dovelj. V našem delu dela 15 Kafrov. Stanujejo v šatoru blizu moje hišice. Vsak zasluži na teden 10 šilingov in hrano; glavna hrana jim je neslan in nezabeljen močnik z debelo mlete moke, ki jo meljejo kmetje z ročnimi mlini. Kedar dobé zvečer še malo žganja, takrat so tako veseli in razposajeni, da jih je treba z volovsko žilo k počitku pognati.

Tukajšnje ljudstvo pisano gleda angleško vlado. Posebno jasno se je to pokazalo ob velikem meetingu, ki je bil ne davno. Angleška je v svojej skrbi o blagru podanikov obdarila „Zapadno zemljo Grikov“ z ustavo, ali s tako zvito ustavo, da bi vlada tudi proti volji ljudstva mogla delati, kar bi hotela. Ko jo bila ustava oznanjena, čitali smo po vseh vogalih z ogromnih plakatov, da se sklicuje velik zbor ljudski. In nastalo je tekanje po vsej okolici. V saboto dne 26. junija je bilo kakor na velik praznik. Na trgu je stala tribuna s štirih ogromnih voz. Z vseh strani je vrelo nemirno ljudstvo v tolpah z godbo in zastavo na čelu. Ali angleških barv ni imela nobena tolpa. Mnogi so se pripeljali, mnogi prihajali. Tudi Kaferi so nosili na drogih napise, hva-

leče prijatelje ljudstva, a smešeče njegove tlačitelje. Na drugih drogih so nosili karikature guvernerja in viših mu uradnikov. In kaj vse smo slišali s tribune! Človeku je srce radosti skakalo, ko je poslušal, kako jasno in odločno se je angleškim gospodom povedala resnica. Slednjič smo sprejeli z velikim vriskanjem resolucijo: da nepriljubljene uradnike odstavijo in podelé novo ustavo. Na vso moč smo kričali in povedali vse, kar nam je srce težilo. Ako ne bode koristilo, škodovati tudi ne more.

V nemških novinah sem čital, da je v Stuttgartu Karol Mauch govoril o svojih odkritjih v južnej Afriki. Pač je nedostojno nemške učenosti, da se take laži trosijo po svetu. Ponašal se je Mauch, da je odkril neko zasuto mesto blizu Vaala. Tu o tem ne zna čisto nič noben tujec in noben domačin. Tudi se je ponašal, da je osledil šest zlatih žil, da so tri uže načeli in da kopljejo z znatnim uspehom. No Lydenburg je edino mesto, kjer se zlato dobiva, a tega ni odkril Mauch. Kopali so tu uže pred desetimi leti. Mogoče, da je bilo kedaj tu dosta zlata, kajti narodna pravljica pripoveda, da je prav le-sem pošiljal po zlato kralj Salomon, ko je stavil tempelj v Jeruzalemu. Dandanes so te kopanine naznatne. To mi je povedal tudi znanec, ki je šel tje sreče iskat, pa je ni našel. Tudi je pravil Mauch, da je od Zambezija naredil ovinek na demantovo polje. No, kakošen ovinek je to! To je vendar kaj sveta, ovinki pa se delajo na malem prostoru. V kopaninah ni imel sreče, ni mogel ne enega demanta kupiti; se ve da, za tako ceno, kakoršno je baje ponujal, demanti niso na prodaji.

Čital sem v „Svobodi“, ki ste mi jo poslali, da deca in žene nekaterih političkih obsojencev živé v velikej stiski in v pomanjkanju. Prikladam toraj krasen demantek. Prodajte ga, ali pa ga izigrajte v kakej družbi. Novce porazdelite ubogim rodbinam, katerim so očetje priprti zbog političkih spisov. Menim, da vsak bogatejši Čeh bode drage volje kaj vrgel v ta namen. Kedar mi bodete odgovorili, ne pozsbite povedati, ali Vam je demant prišel v roke ali ne, in koliko ste zanj prejeli. Ako bodete imeli neprijetnosti zbog tega, potrpite. Storití hočete ljudomilo delo.

Tukajšnjemu okrožju je vlada angleška dela novo ime: „Kimberley-district.“ Zdravi!

Vaš

C. P.

145.

Zasutje v claimu.

Kimberley 1874.

Sprevidel sem z novin čeških, ki ste mi jih poslali, kakor tudi s tujih listov, da se v narodu češkem pojavlja nesrečni razkol. Veselé se ga edino le nasprotniki naši.

V Afriki ni mnogo novega. Kaferska revolucija v Natalu je do celega potlačena, in na tisoče Kafrov v največej bedi so pognali po svetu. Tako dela Angleška. Gledite, to Vam je evropska kultura! Tudi Ašanti so potlačeni. Kako pač naj bi se ubranili ti ubogi domačini angleškej nadsili! Severne krajine okolo Kurumana in Kolobenga, kjer stanujejo Bečuvani, in kamor se zatekajo sedaj tudi Batlapini, pridejo preje ali sleje gotovo tudi na vrsto, da si niso dosta vredne.

Ne davno sem čital ilustrovan lipski list „Daheim“. Bila je v njem podoba K. Maucha in popis potovanja njegovega. Mož toži v tem popisu, da je na potovanju v Trensvaalu trpel toliko pomanjkanje, da je od lakote grizel podplate. No Bog nam pomagaj! Da se upa kaj takega zapisati! Kdor se spusti v Afriko, gotovo se previdi s potrebnim orožjem, in divjačine je tu v izobilju; toraj ni treba nobenemu podplatov grizti. Pač ni dostojno nemških listov, da take debele laži po svetu trosijo. Tudi izvedam, da imajo Maucha v želodcu transvaalski kmetje, in te angleški in holandski.

Ako čitate angleške novine, gotovo ste pred časom naleteli na dopis z južne Afrike, v katerem dopisnik pripoveda, da je več tukajšnjih jam ali posutih ali pod vodo. V enej jami pa je kopal star digger in ga je posulo. Izkopal se je sicer iz posipine, ali zelo poškodovan. Ta digger sem jas. Morda Vas hoče zanimati popis te nezgode. Kdor ima skomine po demantih, naj pride na tukajšnina pokopališča. Eno je ograjeno, to je za belce, eno nima ograje, in to je za Kafre. Napisi na mnogih grobovih bi pa poučili, koliko pokojnikov je bilo ubito v kopaninah. V ponedeljek dne 15. decembra lanskega leta so dotični pazniki opazili, da ni vse varno v kopaninah. Policijski urad je koj oznanil, v katerih claimih se ne sme delati. Ta prepoved se ni tikala našega claima, ki leži v drugej vrsti. Dne 16. decembra sem šel po navadi s štirimi Kafri na delo. Lezli smo po lestvah v globino. Moji sodelavci so uže bili zdolaj, in tudi jaz sem uže stopil na lestvo, ko pristopi Nemeč Battenhäuser in mi svetuje, naj ne lezem doli, ker ni prav varno. Jaz ga nisem poslušal. „Preden se začne posipati pri nas, do takrat uže lahko uskočim,“ odvrnil sem mu. Zmignil je z rameni in šel. Brez vse skrbi sem lezel doli in začel delati. Bilo je po devetej uri. V sošednih claimih niso delali tedaj. Nakrat vdarijo Kafri v oglušen krik in začno kot mački loteti po lestvi. Ozrem se in opazim, da se nad menoj cela stran maje. Popadem sukno in skočim na lestvo, ali ko sem se malo pognal po njej, žagrmelo je náme. Vrglo me je v kot, a lestvo je zlomilo. Vse je bilo zavito v gost prah. Stemnilo se mi je pred očmi in zavest sem zgubil. Zavedši se sem začutil hudo bolečino na glavi in po vsej levej strani života. Okrog mene črna tema. Hočem se ganiti; ali ne morem. Zasut sem bil do ramen. Desna roka je bila prosta, leva zasuta. Izgrebel sem jo, ali vzdigniti je nisem mogel. Ogledam se in vidim nad

seboj odprtino, skozi katero se mi smeja modri nebes. Polagoma sprevidim situvacijo svojo. Lestva zlomljena na tri kose; ogromna skala zapira kot, v katerem tičim kot miška vpasti. Sreča da je skala tako pala, če ne bi bil popolnoma zasut in strt.

(Dalje prihodnjič.)

Deželni zbor kranjski.

Veščakom se je dalo 28 vprašanj, katere so poprej zastopniki c. kr. vlade, deželnega odbora, mesta Ljubljanskega in močvirskega odbora pretrsovali ter sklenili. Od teh vprašanj govore ona pod št. 1, 2, 4 do 20 o uzrokih povodenj in o sredstvih, s katerimi bi se dale odpraviti, ona pod št. 3, 21 do 24 o dovajanju vode, ono pod št. 26 o sredstvih za naseljevanje in pod št. 27 o potrebnih preiskavah in o načrtih, in končno ono pod št. 28 o troških teh del.

Najvažnejši odgovori veščakov, ki so imeli svoje posvetovanje med 26. aprilom in 10. majem l. 1880. so poleg objavljenega operata sledeči:

K vprašanju 1. Uzrok, da v zadnjih letih močvirsko ozemlje povodnji zopet bolj zalivajo, je ta:

1.) ker Mali graben in Gradaščica s prodovjem in peskom zelo zasipljeta Ljubljano;

2.) ker prodovje in sip iz Malega grabna voda nekoliko zanaša v sam Cesarski graben, v katerega se vrhu tega tudi z Golovca prst in kamenje poseda. Zato se v Ljubljani in v Cesarskem grabnu dno struge zopet povišuje od leta do leta, kar vodi, posebno če je velika, brani hitro odtekati in jo sili na močvirje;

3.) ker sta Cesarski graben in Ljubljana bila uravnana ter poglobljena, zato je tudi voda imela nižji odtok ter se laže in z večjim obiljem umikala o povodnjih; a kakor je Ljubljana dobila globokejši in lažji odtok, takisto se je tudi barje od leta do leta nižalo, ker se je bolj usuševalo, krčilo in padalo. Ali barje se je sušilo in posedalo tudi zaradi tega, ker so v njem vedno rezali rupe (šoto) in ga preoravali v polje, ter koder so ga bolj obdelovali, ondod se je tudi bolj ponizavalo. Konec vsega tega je ta, da je zdaj voda začela o povodnjih zopet na barje stopati, in koder je pridneje obdelovano, ondod je večja povodenj:

4.) ker gozde okolo in okolo močvirja od tedaj neusmiljeno posekavajo, da zatorej ob deževji naglo s hribov dere voda na močvirsko ravnino ter se tam zbira in dela povodenji.

O tej priliki nij zamolčati, da Ljubljansko mesto v Ljubljano in tudi v Cesarski graben še zdaj vali vse svoje take in take odpadke in raznoličen sip, kar tudi pomaga strugo mašiti Ljubljani in Cesarskemu grabnu.

To bi se dalo takó odpraviti:

a) naj se ubrani, da Mali graben in Gradaščica ne bodeta zasipala Ljubljane ter da se ne bode Golovec drobil v Cesarski graben;

b) naj se povodnjim odtok poniža, kolikor je treba:

c) naj se pametno začne gospodariti z gozdovi, kar jih je okolo in okolo močvirja, in

d) naj se Ljubljančanom razglasi pripravna policijska zapoved, da bodo svoje odpadke in smeti devali kam drugam, a ne v Ljubljano in Cesarski graben.

K vprašanju 4. Veščaki opirali so se samo na izvrševalnega odbora besede, namreč kako globoko méroma leži ona pola močvirskega blata in gline, katera bi kmetovanju bila pripravna, ter se jim je po teh besedah zdelo potrebno in dovolj, ako se povodenj (velika voda) zniža 0,5 m v glino, da bi zatorej povodnji stale potlej nekako 1 m pod ničlo vodomernega kola cesarskega; a predno se zdela glavni črtež o močvirskem izboljševanju, bode najnaprvo treba zemljo vrtati, da se za trdno zve, koliko je res globokosti do blata in gline.

K vprašanju 5. Veščakom se ni zdelo potrebno, da bi se uravnala reka Ljubljana, dokler se vije po barji; ali vendar, ako bi se tu ter tam nje bregovi začeli udirati, kadar bi povodnji (velike vode) bile znižane potem bi res bilo nje bregove ali bolj po šujci postaviti ali jih preplesti z vrbami.

K vprašanju 6. Pri uravnavi pritokov, posebno kar jih je po zgornjem močvirju, ne bode treba izravnavati vseh krivin ali zavojev, nego samo paziti, da se tem pritokom popravi in uravna ustje v Ljubljano, ako je zdaj neugodno.

K vprašanju 11. Predno so veščaki odgovorili k vprašanju, „kaj je treba storiti, da bode laže odhajala voda, posebno tudi o povodnjih, in kako je obilico vode razdeliti na obe reki, namreč na Cesarski graben ter na Ljubljano, koder gre skozi mesto? Ne bi li branila zemlja ali upirali troški, izvršiti še kak tretji odločni prekop?“ povedali so, kakšno so našli reko Ljubljano.

Dno struge Ljubljane se povsod ob mestu vzdiguje v napet hrbet, ki je pri Fužinah in ob Kodeljinem prekopu z večine skalovit, in zatoraj vodam brani hitro odhajati; kajti višje nad Ljubljano je reka po 2 do 4 sežnje (po 3,8 m do po 7,6 m) globoka, a na ustji Gradaščice v Ljubljano ima ob najplitvejših časih komaj po 2 črevlja (po 0,63 m) globočine.

Ves tak je tudi Cesarski graben, samo še to je o njem treba omeniti, da tam, kjer se cepi od Ljubljane, ima struga v tem vodotoči zelo malo strmece, ter da stoprav od Štepanjskega mostu njega voda po krepkem strmeci dere v Ljubljano.

Kakor je uže bilo povedano, kadar se je odgovarjalo k četrtemu vprašanju, bilo bi treba povodnji (velike vode) reke Ljubljane na konci barja vsaj tako znižati, da bi voda ne presežala 1 metra pod ničlo na cesarskem vodomerniku.

Povodenj se res dá do take mere prijeti v strah, samo treba je:

(Dalje prihodnjič.)